

Berislav Mratinić

Hrvatski državni arhiv
Marulićev trg 21
Zagreb

STO DVADESET GODINA OD PRVOG IZVOĐENJA „LIJEPE NAŠE DOMOVINE“ KAO HIMNE

UDK 342.228(497.5)“1891/2011“(091)

Prije 120 godina (1891), upravo na dan Velike Gospe, po prvi put je izvedena popijevka „Horvatska domovina“ Antuna Mihanovića, danas poznatija kao „Lijepa naša“ te izabrana za najljepšu rodoljubnu pjesmu. Bilo je to prigodom Jubilarne gospodarske izložbe u Zagrebu koja je održana na pedesetu obljetnicu prve „Gospodarske izložbe“ uopće.¹ U gradivu Hrvatskog državnog arhiva, u fondu Predsjedništva Zemaljske vlade, nalazi se sadržaj koji me inspirirao.² Tamo stoji da je davne 1891. godine po prvi puta izvedena uglažbljena Mihanovićeva pjesma. Tom prilikom je pobrala aplauze i ovacije te je plebiscitom izabrana za najsvečaniju.

„Lijepa naša“ je počela svoj „život“ kao popijevka koja ni po čemu nije odsakala od drugih. Objavljena je u Gajevoj *Daniczi Horvatkoj, Slavonzkoy y Dalmatinzkoj* 1835,³ a sastavio ju je Zagrepčanin Antun Mihanović. Iako je po struci bio pravnik, zanimalo se i za književnost. U tome je bio jako uspješan, pa je njegova „Horvatzka domovina“ označena prekretnicom u smislu prihvatanja novog pravopisa. Antun Mihanović je bio tajnik gubernatora u Rijeci, konzul u Turskoj i Grčkoj, boravio je u Americi, a kao umirovljenik nastanio se u Klanjcu. Pri stvaranju „Lijepe naše“ bio je inspiriran ljepotom tamošnjeg krajolika, blagošću ljudi, povoljnom klimom, o čemu govore i stihovi:

„...Vedro nebo, vedro čelo,
Blaga p(e)rsa, blage noći.
Toplo leto, toplo delo
Bistre vode, bistre oči:

Vele gore, veli ljudi,
Rujna lica, rujna vina,
Silni gromi, silni udi;
To je naša domovina...“

¹ Vinko Nikolić navodi da je to bilo na blagdan Male Gospe, 8. rujna 1891. Vidi Nikolić, V. Hrvatska himna i njen pjesnik : o 80-godišnjici Mihanovićeve smrti i 50-godišnjici proglašenja njegove pjesme hrvatskom himnom. *Hrvatska smotra* (Zagreb), 9, 12(1941). Str. 628.

² HR HDA 78. Zemaljska vlada. Predsjedništvo, 6-14, 125/1908, Savez hrvatskih pjevačkih društava u Zagrebu moli uzakonjenje „Lijepe naše domovine“.

³ *Danicza Horvatka, Slavoncka y Dalmatinzka* (Zagreb), 10(1835), str. 1.

Evo i nekoliko rečenica iz *Narodnih novina* onoga doba: „Nakon burna odo-bravanja, na zahtjev razdraganih slušatelja, ponovno je na kraju ovog rijetko uspjelog zajedničkog koncerta, šest stotina pjevača uz pratnju orkestra otpjevalo uznositu svečanu pjesmu, Runjaninovu 'Lijepu našu domovinu' na riječi Antuna Mihanovića. Čitavo općinstvo saslušahu stojeći, otkritih glava: mnoga lica orosiše se suzama rado-snicama. Slušateljstvo i opet nagradi pjevače i glazbenike dugim pljeskom i ovaci-jama, što sve 'dokazivaše da je zadovoljstvo i oduševljenje beskrajno'“.⁴

Prigodom otvaranja Velike gospodarske izložbe, na mjestu današnje zgrade Hrvatskog narodnog kazališta bila je izgrađena privremena zgrada u kojoj su se okup-ljali uglednici. „Za Zagreb godina 1891., godina je sjajne i nikad premašene 'Jubilarne izložbe Hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva', (...) povodom koje je otvoren Botanički vrt, oblikovana najljepša gradska aleja Prilaz, pušten u promet zagrebački konjski tramvaj, otkriven spomenik Andriji Kačiću Miošiću, a što je popraćeno mani-festacijama bratimljenja s južnom braćom Dalmatincima koji su došli u Zagreb da uveličaju otkrivanje spomenika, a koje je grad trijumfalno dočekao... Sjajnu ovu predstavu prati i umjetnička izložba... Posebna je senzacija za Zagrepčane električna rasvjeta, dok se zrakoplovac Merighi uspinje tik do izložišta nebū pod oblake u pariš-kom balonu ispunjenom plinom...“⁵.

Tijekom vremena, kada se ustalilo značenje ove popijevke (predložena je za himnu), njoj su se dodavali i oduzimali stihovi ne bi li bila prihvaćena kao opća sve-čana pjesma. Bila je predlagana i za slovensku i za srpsku himnu, ali se svijest o njenoj vrijednosti održala kod Hrvata. Svojom ljepotom i skladnošću pobudila je zanimanje i drugih Slavena, pa je godine 1920. ova pjesma tiskana u Pragu. Stih joj je izvrstan: lirski osmerac s međusobnim rimama, što je za uglazbljivanje idealan metar. U čet-veročetvrtinskom taktu (C) ima savršene mogućnosti, jer osnovni glazbeni takt ima četiri dobe. Tako svaki „tekstualni“ redak koji se naziva oktava⁶ prema broju stihova - osam, zauzima dva takta.

„...Stihovi pjesme metrički su“, kako je to konstatirao još A.G. Matoš, „strukturirani prema trohejskoj shemi - četiri trohejske stope mjera su jednog stiha od osam slogova“. No, kako kaže Matoš, premda je pjesmi „osnovni shemati trohejski osmerac (...) pjesnik se te osnovne ritamske melodije (...) nije strogo držao (...) izmi-ješavši kajkavski naglasak sa štokavskim.“⁷

U pjesmi je predstavljen Čovjek u svom djelu:

⁴ Gostl, I. *Najsajnija zagrebačka predstava 1891. : u ozračju gospodarske izložbe, velike preteće Zagrebačkog velesajma*. Zagreb : ABC naklada, 1996, str. 139-140.

⁵ Isto, str. 11.

⁶ Vidi Očak, J. *Antun Mihanović*. Zagreb : Globus, 1998.

⁷ Tomašek, A. „*Lijepa naša*“ : pripovijest o hrvatskoj himni. Zagreb : Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, 1990, str. 63.

„... Žanju s(e)rpi, mašu kose,
D(j)ed se žuri, snope broji,
Škriplju vozi, brašno nose,
Snaša preduć malo doji:

Pase marva, rog se čuje,
Oj,oj zveči,oj u tmine,
K ognju star i mlad šetuje: -
Evo t' naške domovine!

Luč iz mraka dal'ko sija
Po veseloj livadici,
Pisme dal'ko breg odbija,
Ljubni poje k tamburici.

Kolo vode, živo kolo,
I na berdu, i v dolini,
Plešu mlađi sve okolo; -
Mi smo, pobre, v domovini! ... “

Pjesma-popijevka je napisana znalački i stručno. Sam Antun Mihanović to dokazuje svojim obrazovanjem: učio je klasične grčke i rimske pjesnike, a u pisanju (poezije) bio jako vješt. Usto je bio izvrstan i u matematici, jer je za stihotvorstvo potrebno i znanje algebre.

Sadržaj himne koji mi danas izvodimo zgusnut je u prvu i posljednju kiticu „Horvatzke domovine“, u kojima najsnažnije dolaze do izražaja svi osjećaji iskazani u pjesmi.

„... Pjesnik Mihanović je ovu pjesmu spjevalo kao znak svoga udivljenja nad ljepotom rođene zemlje, kao odraz svoga poštovanja njezinim mučenicima, kao ljubav za njezina seljaka, kao odraz svoje radosti i sreće nad njezinom slavom, prošlosti, velikanimi; kao molitvu za sreću njezinu, za budućnost njezinu. Osjetio je on, što ovoj zemlji znači zemlja i seljak na njoj, zato ih je tako lijepo isprepleo, povezao, ujedinio. Doista je to morao biti božanski čas, kad je Mihanović spjevalo ovu pjesmu, čije dvije kitice, prva i posljednja, imadu u sebi nešto klasično hrvatski. Te dvije kitice izlaze iz okvira primitivnosti ostalih. Dok su ostale na niskom stupnju preporodnog pjesništva, dotle su ove dvije uzorne; u njima je sve zgusnuto, zbito, sažeto. One nam se čine kao otkrivenje, kao neko divno pjesničko nadahnuće; one su natopljene krvlju, ispunjene ljepotama. Iz njih zrači divno rodoljubno čuvstvo, da čovjek, kad ih čuje, ne može slušati bez mila osjećaja. One potresaju svim našim najljepšim osjećajima. Nije slučaj, da se upravo ove dvije kitice pjevaju kao hrvatska narodna himna, jer one su sadržajno pune, a sažete, a umjetnički plod su najčišće stvaralačke snage svog pjesnika, koji je, makar nije bio pravi pjesnik, u svijetlom trenutku svog rodoljubnog osjećaja, nadahnuća, zanosa, u samih šesnaest stihova izrazio sve bitno za našu domovinu ...“⁸

⁸ Nikolić, V. Hrvatska himna i njen pjesnik, str. 629.

Ova zanosna pjesma je kroz svoju povijest prevedena na francuski (1880), a na ruski jezik preveo ju je (1896) Maksim Gorki. Naš veliki pjesnik Vladimir Nazor je 1941. godine preveo „Lijepu našu“ na talijanski. I notna osnova je u više navrata prilagođavana, pa je najprihvatljivija verzija ona koju je predstavio Jakov Gotovac 1941. godine.

„Lijepa naša domovino“ jedan je od ilustrativnih primjera povezanosti između širih društvenih zbivanja i umjetničkog stvaralaštva. Nastala u procesu buđenja, nacionalnog osvjećivanja odnosno formiranja nacionalne svijesti Hrvata kao vid izražavanja težnje za političkim oslobođenjem, 'Lijepa naša' je produkt prve faze hrvatskog narodnog i književnog preporoda, koji je (...) u svom minimalnom programu težio konstituiranju i afirmaciji nacionalnog identiteta i obrani nacionalne i državno-pravne posebnosti Hrvatske.“⁹

Kao sadržaj himne izabrani su prvi i zadnji dio ove najljepše i do savršenstva rimovane pjesme.

O himni je već mnogo toga napisano:

„... I, kao zaključni akord dvije-tri misli o tome kakva je ta „Lijepa naša“. O samoj pjesmi izrečeno je više afirmativnih ocjena, pa je jednom označena kao „demokratska himna radu, prava seljačka davorija“ (Antun Gustav Matoš), drugi put kao „simfonija narodnog života“ (Antun Barac) ili pak kao „naš slavni pastoreale, koji ne govori ni o barjacima ni o topovima, već o tihim stadima koja idilično pasu na liva-dama hrvatske Arkadije“ (Miroslav Krleža).“¹⁰

„Lijepa naša“ se pjevala i kada je bilo najteže, pa se tako navodi da su je pjevali i Dalmatinci u izbjeglištvu u El Shattu za vrijeme Drugog svjetskog rata. Njezina snaga i energičnost traje već čitavo stoljeće. Za vrijeme Domovinskog rata ova pjesma nije silazila s naših usana, a mi smo je na Visu neizostavno izvodili. Himna se s radošću i veseljem pjeva i danas.

Lijepa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave djedovino,
Da bi vazda sretna bila!

Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina.
Mila, kuda si nam ravna,
Mila, kuda si planina!

⁹ Tomašek, A. „Lijepa naša“, str. 19.

¹⁰ Isto, str. 106.

Teci Dravo, Savo teci,
Nit' ti Dunav silu gubi,
Sinje more svijetu reci,
Da svoj narod Hrvat ljubi.

Dok mu njive sunce grijе,
Dok mu hrašće bura vije,
Dok mu mrtve grobak krije,
Dok mu živo srce bije!